

Maan hallinta- ja omistusoloista Itä-Karjalassa ennen bolševismia.

II.

Edellisessä kirjoituksessani loin yleissilmäyksen otsoikoituun kysymykseen palauttaen mieliin olot kotimaassamme Itä-Karjalassa ja ennen kaikkea sen väkirikkaimmassa osassa, Aunuksessa ennen bolševismia.

Luokaamme nyt lyhyt silmäys samoihin oloihin Vienan Karjalassa, joka väkiluvultaan oli vain viides tai kuudes osa Aunuksen Karjalasta, kuuluen kokonaisuudessaan Vienan l. Arkangelin läänin Kemin kihlakuntaan.]

Vanhempina aikoina Vienassakin — kuten Itä-Karjalassa yleensä — maan hallinta- ja omistusolot olivat samantaisia, kuin mitä olen kuvaillut edellisessä. Kaskeaminen — «huuhan roanti» — oli vallitsevana viljelysmuotona, pysyväinen peltoviljely oli hyvin pientä ja alkeellista. Tällöin ne huuhata- eli kaskimaat, jotka joku tietty talo tai suku oli alunperin kaskennut koskemattomasta aarniokorvesta, kuuluivat pyhitetyn ikivanhan omistuskäsitteen mukaan aina tälle talolle tai suvulle. Usein nämä viljelysmaat kantoivatkin kaskan alkuunpanijan suvun nimeä. Ja vain sama suku oli oikeutettu niitä (niillä kasvaneita lehtoja) uudelleen kaskeamaan, ja vain se saattoi jostakin syystä luovuttaa niitä jollekulle toiselle suvulle.

Kun keisarinna Katarina II korjatakseen Venäjän sekasortoisia oloja ja helpottaakseen hallintotehtäviä, jakoi Venäjän valtakunnan 62 lääniin ja muutamiiin piirikuntiin, joista eräät olivat Länsi-Euroopan kokoisia, niin Itä-Karjalakin tuli tässä jaossa kahtia reväistyä. Suurempi osa siitä, Aunuksen Karjala, joutui tällöin Aunuksen lääniin sen neljään kihlakuntaan ja pienempi osa, Vienan Karjala, sisältyi taas, kuten mainittu, Vienan l. Arkangelin läänin yhteen, nim. Kemin kihlakuntaan. Heti tämän toimenpiteen jälkeen kehitys kummassakin erilleen joutuneessa Itä-Karjalan osassa sai erillaisen luonteen ja tahdin.

Arkangelin mittaamattoman laaja lääni käsitti huomattavasti arktisen tai sitä lähentelevän luonnon alueita, joissa minkäänlainen maanviljely ei varsinaisesti voinut tulla kysymykseenkään. Sen alkuperäinen väestö oli mitä kirjavinta: karjalaisia, komikansaa eli syrjäänejä, lappalaisia, ja samojeedeja. Venäläiset olivat myöhäisiä tunkeilijoita edustaen etupäässä seikkailijoita, usein rikollisia aineksia, sotilaallisia, poliittisia, jopa uskonnollisiakin pakolaisia. Poronhoito, suuressa määrin merikalastus, vanhastaan tuttu suolankeitto ja metsästy olivat pääelinkeinoja. Vasta myöhään laajat mittasuhteet saanut puutavarain vienti ja -jalostus kohotti huomattavasti elinkeinoelämää tällä laajalla alueella.

Näin kirjaviiden olojensa vuoksi lääni joutui poikkeus-tilaan ja poikkeuslainsäädännön alaiseksi — niinkuin moni muukin laajan Venäjän reunaseutu. Silloin kun muualla Venäjällä kehitys kulki eteenpäin tuoden — jos kohta hitaastikin — jonkinlaisia helpotuksia väestön elämään, mainittakoon vain Aleksanteri II:n aikuiset vapautukset ja uudistukset, mm. «semstvo-laitoksen», eli maakunnallisen itsehallinnon perustaminen, jotka saivat niin paljon ja monipuolista hyvää aikaan, jäi Arkangelin lääni ja sen mukana Vienakin tätä uudistusta vaille. Sen sijaan

tällä rehoitti vanhoillisten, piintyneitten ja poikkeuksetta juoppojen tshinovniekkojen virkavalta. Talonpoikaissäestön oli absoluuttisesti mahdotonta saada ääntänsä kuulumaan saadakseen aikaan mitään uudistuksia tai helpotuksia elämäänsä.

Maat Vienassa kuuluivat edelleen kruunulle. Talonpojat olivat tavallaan kruunun vuokralaisia. Tosin heillä oli nimellinen omistusoikeus rakennuksiinsa, mutta perintöyms. suhteissa omistusoikeus oli rajoitettu erinäisillä talonpoikaisasiasetuksilla ja laeilla. Entisten kaskimaidenkin viljelys ajanpitkään tapahtuneitten rajoitusten vuoksi, Suomeen tapahtuneen kiertokaupan takia ja myöhemmin puutavarateollisuuden laajetessa kokonaan lakkasi jo aikaa ennen bolševismia.

Suomalaisessa kirjallisuudessaakin tapaa kuvauksia ja mainintoja aikaisemmista Vienan Karjalan oloista. Mm. I. K. Inha teoksessaan Kalevalan Laulumailta s. 388—389 mainitsee niistä seuraavaa:

»... Arkangelin läänissä ei silloin vielä ollut metsäsarkoja, vaan taloa kohden annettiin vuodessa 7 hirttä, 20 aidanseivästä ja 20 aidasta. Luonnollista on, ettei semmoisella erällä liikoja rakennella.»

Tilanne jatkui sellaisenaan meidän päiviimme saakka. Ja mikäpä siinä auttoi, elää täytyi joten kuten. Kun ei voinut joka vuosi hakata sanottua seitsemää hirttä varastoon säilytettäväksi, niin tulipalon sattuessakin tai jostain muusta syystä rakentamaan joutuessa lainattiin se vuoden hirsimääristä naapureilta tarvittavat puut. Ja jos ei riittänyt oman kylän naapureilta, lainattiin niitä naapurikylistä.

»... Yhtenä syynä siihen, ettei uudisasutus ollut yleisemmin levinnyt — jatkaa Inha kuvaustaan — oli ollut virallinen kieltö. Uudisviljelyksien perustaminen oli kiellettyä vuosisata sen jälkeen, kun kaikki metsämaat kahdeksannentoista vuosisadan lopulla julistettiin kruunulle kuuluviksi. Vasta v. 1873 saatiin asetus, joka myönsi rai-vaukset ja takasi ne raivaajille 40 vuodeksi luovuttamattomaksi omaisuudeksi. Tätä sanottiin «piletalla» viljelemiseksi ja sitä oikeutta olivatkin jo monet käyttäneet.»

Kuten tästä kuvauksestakin hiukan välähtää, ei Vienan Karjalassa käytetty niin yleisesti — kuten allekirjoittanutkin hyvin muistaa — ainakaan viime vuosisadan lopulla ja nykyisen alussa ns. maan tasoitusjakoja, niinkuin niitä meillä Aunuksessa käytettiin. Muuten olot ko. kohdissa olivat aina vuoteen 1911—1912 jokseenkin samantaiset kuin Aunuksessakin vanhempina aikoina ennen talonpoikaismaiden lohkomista.

Mainittuna vuonna 1911 alkoi Arkangelin läänissäkin kruunun metsämaiden taloudellisten hoitotoimenpiteiden helpottamiseksi toimeenpantu uudistus eli ns. kruunun metsämaiden rakentaminen l. järjestely, (ven. lesoustroistvo kazennyh lesov), mikä meillä Aunuksessa oli loppuun suoritettu jo vv. 1898—1902. Näkyvänä todisteena on edelliseen artikkeliin liittämässäni venäläisen metsähallinnon virallisesta kartasta tehdyssä jäljennöksessä näkyvät, etelästä pohjoiseen juoksevat n. 16×4 virstan ns. «metsä-

Suuria, 25 vuoden takaisia muistoja.

Neljännes vuosisataa sitten suoritettiin Vienan Karjalas a, siellä asuvan karjalaisheimon keskuudessa tapahtumia, joilla on sitten ollut perustavaa laatua oleva merkitys Karjalan heimón historiassa, etenkin sen vapauspyrkimyksissä. Tarkoitamme vuonna 1918 tapahtunutta heimosotien alkamista ja samana vuonna heinäkuun 12, 13 ja 14 p:nä Uhtualla pidettyjä suuria heimojuhlia ja kokouksia.

Tietoista kansallista herätystyötä oli Vienan Karjalassa suoritettu jo edellisen vuosisadan lopulta lähtien. Tulokset alkoivatkin ilmetä. Syntyi raju taistelu toisaalta kansallisesti valvettuneiden itäkarjalaisten ja toisaalta venäläisten ja venäläistyttyjen välillä. Tässä taistelussa karjalaisten tahto vain terästyi. Kansallista tulta ei saatu edes kiihkeimpänäkään isaarivallan hyökkäyksen aikana tukahdetuksi ja v:n 1918 mennessä oli karjalaisille selvinnyt, että vain läydellinen itsenäisyys ja riippumattomuus Venäjältä saattoi taata menestyksen karjalaisten omintakeiselle yhteiskunnalliselle elämälle. Karjalaisten itsenäinen tahto ilmeni selvästi jo tammikuun alussa 1918 Uhtualla, kun he kansalaiskokouksessaan päättivät erota Venäjältä. Mutta vielä huomattavamaksi muodostui heidän ilmaisemansa kanta itsenäisyyskysymyksestään Uhtuan kokouksessa 17 p:nä maaliskuuta

1918, jolloin he tulivat siihen tulokseen, että oli päästävä irti Venäjältä ja liitettävä Suomeen. Uhtuan kokouksen päätökseen yhtyi pian koko Vienan Karjala ja osa Aunusta.

Suomesta pyydettiin apua ja saatiinkin, tosin kärkeilyneiden olosuhteiden takia Suomessa supistui apuretkikunnan koko jaettuna 3:een komppaniaan kuormastoineen, ambulansseineen ja teknillisine osastoineen. Tätä retkikuntaa johti eversti C. V. Malm. Kajaanista lähti Malm 19.3 Hyrynsalmen kautta Suomussalmelle. Maaliskuun 21 p:nä sivuutettiin raja Raatteessa. Seuraavana päivänä edettiin Vuokkiniemelle ja 23 p:nä Uhtualle. Toinen joukko kulki kapteeni Fleckesteinin johdolla Kuhmoniemen kautta ja yhtyi tämä Malmin joukkoihin Jyväsjärvellä maaliskuun 29 p:nä. Näin kootuin joukoin lähti Malm Kemin kaupunkia kohti. Usmanalla joutui retkikunnan kärki ensikerran kosketuksiin vihollisen kanssa, joka tuhottiin. Tämän jälkeen syttyi Kemin edustalla 10.4 ratkaiseva taistelu. Retkikunnan oli pakko vetäytyä takaisin länteen. Kesäkuun kuluessa jatkui retkikuntalaisten lomalle laskeminen ja 3.7 Malm päiväkäskyssään julisti entiset komppaniat hajoitetuiksi.

Samaan aikaan kapteeni Kuismän retkikuntaa ru-

kvartaalit, jotka ovat keskeltä n. 2 virstan välimatkoilla halkaistut kahtia ns. apulinjoilla.

Tämän kruunun metsämaiden järjestelyn yhteydessä aloitettiin myöskin lohkoa Vienan Karjalan kyläyhteisöjen talonpojille yhteisiä maita omiksi samanlaatuisen lunastussuorituksen pohjalla, kuin ne aikoinaan oli lohkottu Aunuksessakin. Lunastus oli suoritettava valtiolle 40 vuoden maksuajalla. Niihin aikoihin syntymäkotini kautta kulki puoleen ja toiseen virkamatkoillaan kyseellisiä linjoitustöitä johtaneita valtion maanmittareita usein yöpyen ja väliin kyttivaikeuksien vuoksi joutuen jopa päiväkaudenkin viettämään luonani. Tällöin juttelimme mieltäni kiinnittäneestä Vienan talonpoikien maansaannista perusteellisesti ja sain kuulla, että nyt maan lohkominen Viennassa tapahtui toisilla perusteilla kuin se oli suoritettu aikoinaan meillä Aunuksessa. Vienalaisille annettiin nim. kruununmaista maata jokaiselle kyläyhteisön elossaolevalle asukkaalle, miehelle sekä naiselle, 15 djesjatinaa henkeä kohden (1 d=1,10 ha). Tämä täytyi olla hyväkasvuista metsämaata, joukossa viljelyskelpoista kuivaa tai suomaata. Kehnukasvuista tai ns. joutumaata ei otettu lukuun. Tämän maan laadun määrittäminen oli jätetty maanmittarien harkinnan varaan. Kun ko. toimenpide oli sidottu niinkin laajakantoiseen toimitukseen kuin kruunun metsämaiden «rakentamiseen», olisi se kestänyt useampia vuosia ennenkuin se olisi kokonaan tullut suoritetuksi. Mutta vv. 1911—1912 ehdittiin jo lohkoa maapalstat ainakin useille kyläyhteisöille. Siten lohkottiin oma talonpoikaisalue esim. Kiimasjärven kirkonkylän sille kyläosalle, ns. Herranpuolen kyläyhteisölle, joka sijaitsi järven pohjoisrannalla ja kuului Arkangelin lääniin, järven eteläpuolisen osan kuuluessa, kuten tunnettua, Aunuksen lääniin, johon koko kuntakin vanhana Rukajärven osana kuului. Herranpuoli sai

aika hyvän ja riittoisan maapalstan. Samoin lohkaistiin naapurikyliin Nogeukseen kuuluville, vesistön pohjoispuolelle sijaitseville Ahmonniemelle, Hokkisenlahdelle ja Timosenniemelle tai niitten muodostamalle kyläyhteisölle yhteinen ja aika riittoisa maapalsta ja samoin monille muillekin kylille. Näistä tapahtumista todistajina tapaa vielä täällä Suomessa pakolaisina oleskelevia itäkarjalaisiamme, jotka ovat noiden seutujen asukkaita ja olleet näissä töissä työmiehinä silloin mukana.

Nämä toimitukset jatkuivat keskeytymättöminä aina maailmansodan alkuun v. 1914, jolloin maanmittarit samoin kuin suurin osa työmiehiäkin joutuivat armeijaan jo sodan alkupäivistä lähtien ja toimitukset keskeytyivät.

Nykyinen suursota — koko ihmiskunnan käsittävä suuri murrosaika — on väkevästi koskettanut pientä Suomeamekin. Se on iskenyt vähäiseen Itä-Karjalan kovia koheeseen heimoon aivan kuolettavasti. Vaienneet ovat laulajakansan lapsien vanhat kalevalaiset laulut. Tyhjinä, autioituneina ja raunioituneina ovat nyt Vienan kylät. Sen asukkaat, sikäli kuin eivät ole aikanaan Suomeen pakolaisiksi pelastuneet, on raastettu ja viety meille tuntemattomia kohtaloita kohti, ehkä viimeiselle Golgatan tielle. Mutta ikivanha Vienan maa, sen luonto, metsät ja vedet seisovat yhä paikoillaan entisellään. Miten sota päättyy, kuka tulee perimään vanhan laulaja-atelin jälkeläisten, sen sukuperillisten asuinsijat ja aikoinaan omistamat maat — on hämärän peitossa. Toivokaamme kuitenkin, että kärsimyksistä nousevat uudet vienalaisetkin sukupolvet ja Väinölän lapset vielä kerran sankoin parvin vanhoja esi-isiensä kalevalaisia laulujä kaiutellen tulevat saamaan heille kaikella oikeudella kuuluvan vanhan sukuperinnön.

Oljo Samulinen.